

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ ^{#18}

дослідження практик відновлення країн після руйнації

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА 1939 – 1945 роки

Відновлення завершилося через 5-7 років

Жертвами війни стали близько **384 000** військовослужбовців та близько **70 000** мирних жителів.

Понад **1 млн будівель** були зруйновані чи пошкоджені. Велика Британія втратила **30%** власного національного багатства

Політична система Великої Британії

Сполучене Королівство є монархією, де спадкова влада суверена є обмеженою конституційними актами. Країна має унітарний державний устрій, характеризується відкритими та демократичними інструментами обрання влади.

Виконавча влада здійснюється прем'єр-міністром, який формує інший орган — уряд.

Законодавчим органом є парламент, що є двопалатним. Нижня палата — Палата Громад отримує мандати строком на 5 років, представники обираються через мажоритарну систему. Верхня Палата, або ж Палата Лордів складається з представників — перів.

Судова влада представлена такими інститутами, як Судова колегія Палати Лордів, Верховними Суди Англії, Уельсу та Північної Ірландії, Шотландським Сесійним та Верховним Суди.

Економіка Великої Британії

Відповідно до **даних** ОЕСР, прогнозується ріст ВВП на рівні 3,6% у 2022 році. Тим часом інфляція може досягнути 10% через постійний дефіцит робочої сили та підвищення цін на енергоресурси.

ВВП країни є 6-им за обсягом у світі, за паритетом купівельної спроможності країна посідає 8-е місце, а 25-е місце держава посідає за часткою ВВП на душу населення.

Співвідношення державного боргу до ВВП у 2022 році оцінюється урядом у 99,6%. З початком пандемії цей показник зростав та перевищив 100%. За результатами першого кварталу 2022 року частка боргу знову впала нижче 100%.

Індекс людського розвитку Великої Британії поступово підвищувався, і для 2019 року досяг 0,932, що є високим показником — 13 позиція зі 189 країн світу.

Втрати та збитки

Приблизно **384 000 військових загинули** в битвах Другої світової війни, ще 70 000 цивільних осіб загинули, переважно від бомбардування територій німецькими літаками.

Майже половина померлих цивільних (близько 30 000) були мешканцями Лондону, який найбільше постраждав від авіанальотів.

Понад 200 000 будинків приватного житлового фонду були пошкоджені чи зруйновані внаслідок воєнних дій Німеччини.

Війна змусила переміщуватися всередині метрополії близько 1 млн осіб, спричиняючи розлуку дітей з батьками.

Також бойові дії повпливали на дітей. Підліткам віком 14-17 років доводилося працювати в режимі повного робочого дня, переважно на потреби аграрного чи військового секторів. Освіта була малодоступною — близько 20% закладів, які надавали освітні послуги, були зруйновані чи потребували полагождення, ще 2 000 освітніх установ були переведені під потреби військових.

Ситуація в економіці на кінець війни була критичною: експорт становив всього $\frac{1}{3}$ від довоєнних обсягів, було втрачено 40% від ринку збуту власних товарів. Державний борг зріс з £760 млн до £3500 млн. Британія за час війни витратила на військові дії близько 7 млрд £, або 25% національного багатства.

Після війни британці також переживали економічну та паливну кризу 1947 року, які вдалося подолати зокрема завдяки коштам із запозичень та надходженням за планом Маршалла. Однак стабілізаційні заходи та криза у найбільшого надавача допомоги (США) не вберегли національну валюту британців — фунт стерлінгів (£), відтак 1949 року грошова одиниця була девальвована.

Заходи з відновлення

→ Боргова політика

Велика Британія за час війни набрала позик від інших держав на суму близько 3 млрд £ (без урахування допомоги, отриманої як ленд-ліз).

Країна **витрачала** 2 млрд £ на рік на закупівлю імпортованих товарів, заробляючи експортом лише 0,35 млрд £.

На Другій Квебекській конференції (також відомій за назвою OCTAGON) у вересні 1944 року Франклін Рузвельт, президент США та Вінстон Черчилль, прем'єр-міністр Великої Британії, досягли домовленості про надання Великій Британії допомоги. Планувалося надати 6 млрд \$ допомоги в рамках програми ленд-лізу у період між поразкою Німеччини та поразкою Японії у Другій світовій війні, аби підтримати реконструкцію британської економіки.

Однак менше ніж через рік президент Рузвельт помер, а новий президент Трумен швидко скасував програму ленд-лізу у вересні 1945 року. Британці розраховували на поставки від США, тому не були готові до такого швидкого згорання програми.

Відтак задачею для нещодавно сформованого уряду лейбористів Сполученого Королівства стало отримання коштів для подальшого функціонування країни.

Британія розраховувала на серйозну підтримку з боку США, міністр економіки прагнув отримати кошти у вигляді гранту. Однак влада Штатів після переговорів запропонувала кредит. У підсумку британці в 1946 році уклали угоду зі США про позику на суму 3,75 млрд \$. До угоди долучилася Канада, надавши до загальної суми ще 1,19 млрд \$. Умовами користування стали такі: період використання коштів до 1951 року, строк погашення кредиту у 50 років під 2% річних.

За перерахунком у нинішню вартість, у 2022 році сума отриманого Британією кредиту склала б 74 млрд \$.

Умова про конвертацію валюти, вказана в домовленості, набула чинності наступного року та відразу спричинила різкі зміни для так званої британської **“стерлінгової зони”**: протягом місяця країни з балансами у фунтах стерлінгів залучили майже 1 млрд \$ з резервів Британії. До кінця 1947 року ця сума становила уже 4,1 млрд \$. Фактично, від наданої позики на рахунках залишилося 0,4 млрд \$.

Після спаду американської економіки 1949 року уряд був змушений провести знецінювання фунта стерлінгів на 30%, з 4,03 \$ до 2,80 \$.

*Окрім отриманої позики, Сполучене Королівство стало найбільшим отримувачем допомоги за **Планом Маршалла**.*

На Велику Британію припало майже 25% з 13 млрд \$ загально наданої допомоги в рамках Плану. У перерахунку на вартість валюти 2019 року можна вважати, що країна отримала допомоги на 33 млрд \$.

Натомість фінансування на проекти від Міжнародного банку реконструкції та розвитку у повоєнний період (1947-1960 рр.) країна не отримувала.

—> Внутрішня фінансова політика. Податкове регулювання

У воєнний час влада **намагалася** збалансувати бюджет, аби фінансувати війну, поєднувала регулювання з високою ставкою податку на прибуток, аби направляти кошти на потреби реконструкції та відновлення.

Фактично фіскальна політика провадилася з керування та порад Джона **Кейнса**. Маючи досвід радника британського казначейства у Першу світову війну, Кейнс визначив ціль фінансової системи у війні — не допустити високої інфляції. Також економіст був проти фінансування воєнних витрат через запозичення, що було стандартною практикою раніше. Кейнс дотримувався думки, що податок з прибутку слід підвищувати, однак платити його мають платоспроможні.

—> Соціальна політика

Лейбористи, що прийшли до влади з виборів 1945 року, взяли за законодавчі зміни та прийняття нових політик. Це лягало в рамках бачення держави загального добробуту (welfare state), яку прагнули створити партійці.

Основою побудови нової структури стала доповідь ліберального політика Вільяма Беверіджа **«Social Insurance and Allied Services»**.

За цим документом виділялося 5 “демонів-проблем” майбутньої реконструкції Великої Британії та способи-цілі, як їх нівелювати:

- 1 **малі доходи** — достатній дохід для всіх;
- 2 **хвороби** — безоплатна медична допомога;
- 3 **неосвіченість** — безоплатне навчання;
- 4 **убогість** — соціальна забезпеченість;
- 5 **неробство** — повне працевлаштування населення.

—> Задля цього протягом 1945-1950 рр. були проведені декілька реформ:

освітня

Законом про освіту 1944 року встановлювався вік закінчення школи у 15 років, були запроваджені безкоштовні середні школи. Вибір типу школи, куди могла потрапити дитина, став залежати від спеціального тесту, а не від забезпеченості батьків.

реформа допомоги для сімей

Починаючи від народження, батьки дитини почали щотижнево отримувати грошову допомогу, що мало допомогти у покритті деяких витрат.

впровадження національного страхування

Звіт Беверіджа наголошував на необхідності створення Національної служби здоров'я — системи страхової медицини. Виплата по безробіттю за шість місяців і лікарняний протягом усього періоду хвороби. Допомога по вагітності та пологах. Допомога в разі смерті для оплати витрат на поховання. Пенсії за віком 65 років для чоловіків і 60 років для жінок. Реформа охорони здоров'я позначилася на тривалості життя британців — у період між 1931 і 1961 рр. очікувана тривалість життя виросла на 10 років.

будівництво нових міст

—> **Планування Великого Лондона**

Закон “Про нові міста” заснував програму будівництва нових міст. Ряд «корпорацій розвитку», створених відповідно до Закону, відповідав за одне з проєктованих міст.

План Великого Лондона (1944) передбачав собою план реконструкції міста, а також переселення деяких лондонців у нові місцевості **навколо столиці** та в «**райони допомоги**» в деяких частинах англійських провінцій. Будівництво нового житла не заохочувалося та суворо контролювалося в **Зеленому поясі** навколо Лондона.

Протягом наступної чверті століття було зроблено значні інвестиції в розчищення нетрів, будівництво нових будинків і квартир і покращення послуг.

У результаті політики кількість жителів Великого Лондона скоротилася з приблизно 8 193 000 у 1951 році до приблизно 6 600 000 у 1991 році, однак зростання тривало в інших частинах південного сходу.

—> **Політика «Дім для всіх»**

Зважаючи на проблеми з житлом після війни, уряд взявся побудувати понад 1,2 млн будинків у період між 1946 і 1951 рр. Понад 10% споруд від планового значення були за типом конструкції модульними

будинками, що швидко розв'язували проблему нестачі житла. Всього з 1946 по 1951 рік було побудовано понад 800 000 нових будинків. Однак, це число не покрило потреби англійців, тож ще на початку 1950-х років існували черги на житло.

—> Оздоровлення промислового сектору економіки

Уряд Великої Британії взявся до націоналізації залізниць та вугільних шахт. Повернення цих структур до державної власності пояснювалося тим, що вони були неефективними, працювали у збиток та потребували модернізації. Націоналізовані були також Банк Англії, доки та гавані, виробництво електроенергії.

Реформа мала підтримку у народу, оскільки робітники галузей вважали, що управлінці різних компаній бачили пріоритетом зростання прибутку, а не забезпечення добробуту працівників.

Завдяки перебуванню різних структур у державній формі власності вдалося збільшити обсяги виробництва у декілька разів, було електрифіковано більшість районів, покращилися умови праці.

—> Деколонізація

Велика Британія розпочала політику деколонізації, вийшовши з управлінням Індією, Палестиною, Бірмою, Цейлоном протягом 1947-48 рр. Це поклато початок трансформації країни з Імперії до Держав Співдружності.

Висновки

Після завершення війни на європейському континенті Велика Британія була ослабленою через втрати в економіці та в фінансах.

Імпорт країни у 5 разів перевищував обсяги експорту, що не сприяло відновленню та наповненню країни валютою. Сполучене Королівство трималося на поставках в рамках ленд-лізу, які були раптово скасовані.

Відтак політика держави була спрямована на досягнення збалансованості між доходами та видатками бюджету, залученню іноземної допомоги та валюти, розвитку власного економічного потенціалу.

Негативним фактором у повоєнному відновленні Великої Британії було також те, що зовнішня підтримка від США, Канади відразу після війни передбачала надання кредитних коштів, але не гранту. План Маршалла, що з'явився пізніше за цю позику, дав підтримку країні у кризовий період, допомігши у фінансуванні поточних витрат та оновленні.

У сфері податкового регулювання країна не відмовилася від високої ставки податку на прибуток, та через повноцінну сплату громадянами податків вдалося провести критично важливі реформи.

Депресивні та критично важливі сфери промисловості були переведені у державне управління на період їх оновлення та модернізації.

Політика Лейбористської партії Великої Британії, що прийшла до влади влітку 1945 року, була спрямована на розбудову "welfare state" — держави загального добробуту. Ідея полягала у викоріненні 5 глобальних проблем, які стримували тогочасний розвиток Британії — бідність, неосвіченість, відсутність належних соціального захисту та медичної допомоги, роботи.

Поряд з розробкою нових політик для подолання цих проблем, уряд також піклувався житловим питанням, впровадивши програму побудови нових будинків та нові стратегічні документи з побудови нових міст та розвитку існуючих.

Однак варто зазначити, що житлове питання вирішувалося довше за інші, і ще на початку 1950-х років були присутні черги на нове житло.

Британія після війни була однією із ключових країн-учасниць створення Бреттон-Вудської системи (система валютного регулювання), Міжнародного валютного фонду, Організації Північноатлантичного договору (безпекова організація). Разом з цим, країна взяла курс на деколонізацію територій по всьому світові, деконструюючи модель імперіалістичного устрою, замінюючи її співпрацею серед країн Співдружності.

Успіхи з побудови welfare state, а саме створення нової моделі охорони здоров'я, соціального страхування та забезпечення, надання гарантій робочим, розумне планування міст створили підвалини для тієї самостійної та великої економіки, яку ми можемо бачити наразі.

Корисне для України

Велика Британія не мала окремого органу, який би займався відновленням територій, однак через розробку ефективних політик та реформ країна мала успіх у повоєнному відновленні.

Зважаючи на це, відновлення для України має ґрунтуватися на розумінні ключових проблем, що нині стримують розвиток українського суспільства та залучення інвестицій. Зокрема, мова йде про судову та правоохоронну реформи, реформу системи державної служби, приватизації та освіти.

Крім цього, варто не забувати про те, що підходить до завершення реформа системи охорони здоров'я, однак потребують уваги питання соціального страхування громадян, планування реконструкції пошкоджених населених пунктів та побудови нових міст.

Відтак потрібно визначити пріоритет у реформах, які мають проводитися першочергово.

Funded by
the European Union

Цей матеріал підготовлений в рамках комплексної роботи
"Дослідження практик відновлення країн після руйнації".

Повний текст дослідження й методологія будуть доступні у розгорнутому матеріалі команди
АЦ "Інститут аналітики та адвокації" згодом.

Детальніше про нас: iaa.org.ua

Якщо Ви маєте пропозиції або доповнення, які на Вашу думку, нам слід врахувати для покращення цього дослідження, напишіть нам на адресу: mail@iaa.org.ua або у соціальні мережі: facebook.com/iaa.org.ua.

Автор: Віталій Набок

Дизайн: Катерина Кисла, Олена Овсяник

Віримо у нашу перемогу!
Все буде Україна!

Цю публікацію було підготовлено за фінансової підтримки Європейського Союзу.
Її вміст є виключною відповідальністю ГО «Інститут аналітики та адвокації»
і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу